

TIL VA ADABIYOT TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI
VAZIRLIGINING ILMIY-METODIK JURNALI

1991-yildan
chiqa boshlagan

2023-yil. 11-son

ISSN 2010-5584

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
ДОШКОЛЬНОГО И
ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Я ПРЕПОДАВАНИЕ
ЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING

SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

til_adabiyot@umail.uz www.tilvaadabiyot.uz til_adabiyot@umail.uz www.tilvaadabiyot.uz til_adabiyot@umail.uz www.tilvaadabiyot.uz til_adabiyot@umail.uz www.tilvaadabiyot.uz til_adabiyot@umail.uz www.tilvaadabiyot.uz

AVAR SHOIRI RASUL HAMZATOV TAVALLUDIGA 100 YIL

Ushbu sonda

TAHLIL

Pushkin va Cho'lon

3
re
bet

TILSHUNOSLIK

Madaniyatlarda
muloqot kompetensiyasi
rivojlanishidagi asosiy
nazariyalar

10
bet

TADQIQOT

Hayvon xatti-
harakati ishtirok
etgan maqollarning
lingvomenta
xususiyatlari

20
bet

LITERATURAVEDENIE

Тема любви в лирике
Чулпана

54
bet

CHO'L PON IJODIDA XOTIN-QIZLAR OBRAZINING BADIY-ESTETIK XUSUSIYATLARI TALQINI

Jadid dramaturgiyasiga xos xususiyatlar, ijodkor tafakkurida shakllangan g'oyalar, go'zallik, nafosat, zamonaviylik va shu kabilar insoniyat buguni va kelajagiga xizmat qiluvchi estetik idealni yaratishda ishtirok etadi. "Eng oliy estetik qadriyat amaliy, axloqiy, ma'rifiy va xususiy qimmatlarning yonida turadigan mohiyat emas, u mazkur qimmatlarning yaxlitligidan tashkil topadi". Ya'ni, mukammallikni ta'min etuvchi bu xildagi shartlilik birlashmasidan badiiy asarda timsol obraz hosil bo'ladi. O'ziga xos betakror xarakter mohiyatning obrazi sifatida insonning iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy kamoloti masalalari yechimida ishtirok etadi [1: 14].

Cho'lpon o'z asarlarida o'zbek xotin-qizlarining ayanchli taqdirini badiiy tadqiq etar ekan, har bir jamiyatning taraqqiyot darajasi shu jamiyatning xotin-qizlarga bo'lgan munosabati bilan belgilanadi, degan g'oyani aks ettirgan. Umuman, o'zbek xotin-qizlarining mustamlakachilik sharoitidagi taqdiri tasviri Cho'lpon she'riy ijodining ham, kichik epik asarlarining ham, "Kecha va kunduz" romanining ham asosiy g'oyaviy yo'nalishini belgilab bergan.

Cho'lpon ayol qismatini tasvirlar ekan, ayollardagi o'ta soddalik, ilmsizlik, dunyodan bexabar yashash va, albatta, intilish, harakatning yo'qligi sabab bo'lishi mumkin bo'lgan ayanchli taqdiri oshkora qalamga oladi. Cho'lpon Sharq ayoliga xos hayo, iffat saqlangan holda o'zbek ayoli ham bilim olishi kerak, dunyoviy ilm shu'lasidan bahramand bo'lishi kerak, fikr-mulohazasini oshkora avj parda aytishi kerak deydi. Bularga erishmoq uchun esa yana va yana o'quv kerak, harakat qilish kerakligini ta'kidlaydi. Adib nazarda tutgan hayotiy haqiqat esa bunday edi: yo'lda ketayotgan inson boshini ortiq darajada yerga qaratib yuborar ekan, u oyoq ostidagi tuproqni ko'radi, bu holatdan esa ikki xil natijani kutish mumkin:

1) boshini juda egib yuborgan kishi oldidagi yo'lni ko'rmaydi va u to'siqqa borib uriladi;

2) ortiqcha egilgan bosh shu alfozda ketaversa, sekin-asta bel egiladi, tizzalar bukilib tiz cho'kadi, oxir-oqibat esa tuproqqa qorishadi.

Ko'rinib turganidek, har ikkisinin ham natijasi halokatdir. Shu bois, adib har narsada me'yor bo'lishi kerak degan xulosaning tarafdori. Tajribali adibning "Oktabr qizi" hikoyasi ham alamli haqiqatdan sizib chiqqan asardir. Hikoyada o'zbek ayolining dardlari obrazlar orqali ayanchli talqin etiladi. Diltortar ovozi bilan dildagi dardlarni kuyga solgan qizning holatini ifodalashdagi mahoratga qarang: "O'zbek qizining o'z og'zidan, o'z tili bilan to'kilgan o'zbek dardlari, uning dutorining tovushlari bilan birga o'zbek xalqining zang bosib kelayotgan dillariga shuncha yaxshi ta'sir qildikim, zanglari sekin-sekin yuvilib, artilib borg'ondek bo'ldilar. Shuning uchun xalq ruhi uni sevdi". Uni sevgan xalq unga Vannaychaxon deb nom berdi. Cho'lpon mahorati bu bilan cheklanib qolmadi. Hamisha tabiatga oshno bo'lgan ijod kishisi Cho'lpon qizning o'limi xabarini bunday tasvir etadi: "Yiroqlardan qarg'alarning mudhish nag'malari, shodlik kuylari eshitildi. Borib ko'rdilar: paxta kabi oppoq tan, ko'k qarg'a shohidan ko'ylak – qonga belangan. Bosh tandan ayrilg'on holda, qon sur-

kalgan qora sochlar ustiga yopilg'on. Go'zal qora ko'zlar jahannam chuqurligiga botqonlar. Yuzdagi nurlar yiroq o'lkalarni eslab uchib ketgan qushlar bilan birga ketganlar".

Zebi ketma-ket baxtsizliklarga uchrasa ham roman-ga qanday kirib kelgan bo'lsa, shundayligicha qoladi. Zebining bu holatini biz taqdirdosh, qismatdosh, darddosh bo'lib, xavotir bilan kuzatamiz. Zebining baxtsiz bo'lishi mamlakatdagi zulm-zorovonlik ustuvor ekanligidir. Fikrimizning dalili sifatida Zebining ilojsizligi o'sha davr ayollari erksizligi sifatida ochib beriladi. Zebi, hurkak ohu kabi go'zal va ilojsiz. Uning qalbi shu qadar tozaki, yomonlik haqida o'ylash nima ekanligini ham tushunib yetmaydi. U insonlarni sevib yashaydi. Razolat to'lib yotgan dunyoga muhabbat ko'zi bilan boqadi, biroq jaholat tozalik va go'zallik bilan kelishmaydi, go'dakday beg'ubor bo'lgani uchun ham bag'ri ifloslik va kirga to'la hayot uni sig'dirmaydi, shudringday toza va chechakday pokiza bo'lgani uchun hayotning shafqatsiz va badbo'y havosida nafasi bo'g'iladi. Ushbu asar ayollarni jaholat botqog'idan chiqishiga qaratiladi.

Ayollar turmushidagi haqsizlik mutelik yangi zamon ijodkorida norozilik kayfiyatni uyg'otgan, muammoning faqatgina she'riyatga sig'masligini sezgan adib nasriy asarlarida ham masala yechimiga javoblar qidirgan edi. "Qor qo'ynida lola" hikoyasida Cho'lpon Shafoatxonning qismati ortida aslida mutaassiblik, ko'r-ko'rona e'tiqod turganini mahorat bilan ochib bergan. Asar qahramoni Samarqand akaning "bitta qizimiz bo'lsa, hazrat eshoni-mizg'a tutdik, sadag'alari ketsun!" degan gapidan xotini Qumribush "oqardi, ko'kardi, suvratdek qotib devorga suyanib qoldi...". Qumribush erining qaroriga mana shunday javob qaytarishi mumkin xalos, uni o'zgartirishga, qizining taqdiriga aralashishga haqli emas. Qumribush ruhiyatidagi "oqarish, ko'karish, suvratdek qotib devorga suyanib qolish" shaklidagi isyon Qurbonbibi qalbida junbushga keldi. Zamon oqimiga qarshi bormaslik, er-xotin munosabatidagi tubsiz jarlik, dardini to'rt devordan oshirib ayta olish imkonining o'ta cheklanganligi uni aqlidan ozdiradi. Adib davr fojiasini ayollar taqdiri vositasida tasvirlaydi.

Cho'lponning "Kecha va kunduz" asaridagi o'xshash voqealar, ayollar obrazining "Boy ila xizmatchi" dramasi-da yoritilishini quyidagicha solishtirib o'tadi. Ikkala asarda ham voqea-hodisa boyniing uyida ichki va ayollarga xos bo'lgan chirkin hayotni ko'rsatib beradi.

Xulosa qilib aytganda, Cho'lponning asosiy maqsadi ham mavjud tuzimni tag-tomiri bilan o'zgartirish edi. Zebi faqat ayollik latofati va olijanob insoniy fazilatlarini bilangina emas, ayni paytda xushovozi bilan barchaning e'tibori-ni tortadi. Ammo ijtimoiy tengsizlik hukumon bo'lgan va ayollar qadr-qimmatini oyoqosti qilingan jamiyatda Zebining orzu-havaslarini yanchiladi. Bu asar orqali Cho'lpon Zebi va unga o'xshagan jabrlangan ayollar taqdiriga achinadi. Ularning ozod bo'lishini istaydi. O'z taqdirini o'zi hal qilishini, hur-erkin, ilm-ma'rifatli bo'lishini istaydi va ushbu g'oyalarni asarlarida ayollar obrazi orqali yoritib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Davlatova A. Nasriy asarlarda estetik ideal talqini (XX asr boshlari o'zbek adabiyoti misolida). Uslubiy qo'llanma. – Toshkent, 2018.
2. Cho'lpon. Kecha va kunduz. – Toshkent, 2008.
3. Qosimov B. Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2004.
4. Safo Matjon. O'zbek adabiyoti ma'ruza majmuasi. – Toshkent, 2006.
5. Mirzayev S. XX asr o'zbek adabiyoti. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2005.

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2014-yil 19-dekabrda 0055-raqam bilan qayta ro'yxatga olingan.

2023-yil.

11-son.

TIL VA ADABIYOT TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
ДОШКОЛЬНОГО И
ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Я ПРЕПОДАВАНИЕ
ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING

SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Tahrir hay'ati:

Hilola UMAROVA
Dilshod KENJAYEV
Nizomiddin MAHMUDOV
Yorqinjon ODILOV
Nasirullo MIRKURBANOV
Jabbor ESHONQULOV
Valijon QODIROV
Baxtiyor DANIYAROV
Abdurahim NOSIROV
Tolib ENAZAROV
To'lqin SAYDALIYEV
Ravshan JOMONOV
Zulxumor MIRZAYEVA
Qozoqboy YO'LDOSHEV
Tajixon SABITOVA
Salima JUMAYEVA
Nilufar NAMOZOVA
Qayum BAYMIROV
Lutfullo JO'RAYEV
(bosh muharrir o'rinsbosari)

Bosh muharrir

Bahodir JOVLIYEV

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV
Gulnoza VALIYEVA

Nashr uchun mas'ullar:

Nilufar NAMOZOVA
Nigora URALOVA
Yuliya MUSURMANOVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
Navoiy ko'chasi 30-uy.
Telefon: (98) 121-74-16,
(71) 233-03-10, (71) 233-03-45,
(71) 233-03-67.
e-mail: til_adabiyot@umail.uz
vab-sayt: www.tilvaadabiyot.uz

Jurnal dan ko'chirib bosilgan maqolalar "Til va adabiyot ta'limi" dan olindi, deb izohlanishi shart.

Jurnal da nashr etilgan maqolalarda mualliflarning tahririyat nuqtayi nazariga muvofiq kelmaydigan fikr-mulohazalari bosilishi mumkin.

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqiriz qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Mualliflarning ismi va familiyasi shaxsini tasdiqlovchi pasportiga muvofiq yoziladi.

Bosmaxonaga. 2023.25.11. da topshirildi. Ofset usulida chop etildi. Qog'oz bichimi 60x84/8. Shartli bosma tabog'i 6,0. "Arial" garnituras. 10, 11 kegl. "ECO TEXTILE PRODUCT" MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Manzil: Toshkent sh. Mirobod tum., Matbuotchilar ko'chasi 32-uy. Buyurtma ___ Adadi 3550 nusxa. Bahosi keshilishgan narxda.

MUNDARIJA

TAHLIL

Shahlo Hojiyeva. Pushkin va Cho'lpon	3
Gulhayo Bo'riyeva. Bolalar adabiyoti spetsifikatsiyasi	4
Zavqiyjon Fayzullayev. Erondagi turkiy adabiy muhit va Asriy Tabriziy	6
Baxtiyor Daniyarov. O'zbek tilini sohada qo'llash fanidan darslar sifatini zamonaviy texnologiyalar asosida ta'minlash	8

TILSHUNOSLIK

Nasiba Jakbarova. Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi rivojlanishidagi asosiy nazariyalar	10
Nohida Mukhtorova. Teaching academic vocabulary to law students	11
Rustam Samandarov. Applikativ modeling murakkab sintaktik qurilmalar shakllanishidagi mavqeyi	13
Nigorakhon Ruzibaeva. Linguistic features of antithesis as a figure of speech	15

TARJIMASHUNOSLIK

Miraziz Raufov. Difficulties in simultaneous translation during interpretation	16
--	----

TADQIQOT

Mohira Xalikova. Vuca-dunyo va lifelong learning paradigmasi diskursida kompetentlik definititsiyasi	17
Dildora Turg'unova. Hayvon xatti-harakati ishtirok etgan maqollarning lingvomental xususiyatlari	20
Oybek Toshmatov, Ahmad Yusuf Firdaus. Language teaching and learning processes: a focus on self-directed learning	22
Shahodat Raxmatullayeva. "Ona tili va o'qish savodxonligi" darslarida o'quv topshiriqlari ustida ishlash	24
Nasiba Erhanova. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining "Til va nutq" markazida bolalar nutqini rivojlantirish muammolari	27
Kamola Ulug'murodova. O'zbek mumtoz she'riyatida Layli obrazi	29
Ruxsora Murodova. Mirzo Olim Devona va uning "Ravzayi asror" dostoni	32

METODIK TAVSIYA

Kim Yun Hoe, Sadokat Khojiev. A study of the consonant pronunciation patterns of Uzbek Korean learners – focusing on intermediate learners	34
Nigora Sulaymonova. Eski o'zbek yozuvida ayn harfining o'ziga xos xususiyatlari	36
Sanobar To'rayeva. Iboralar orqali o'quvchilarda lingvomadaniy kompetensiyani shakllantirish	38
Sarvinov Sharipova. Ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish jarayonidagi muammolar va ularning yechimlari	40
Ziyada Djumanazarova. The importance of academic English in students' academic performance	42

KICHIK TADQIQOT

Mahbubaxon Temirova. O'zbek va qirg'iz paremik janrlari funksiyasi	43
Nigora Alisultonova. Chingiz Aytmatovni folklorga qiziqtirgan omillar	45
Zarnigor Ramatshoyeva. Bolalarga xorijiy tillarni o'rgatishning samarali usullari	46
Gulshodaxon Tojiboyeva. Cho'lpon ijodida xotin-qizlar obrazining badiiy-estetik xususiyatlari talqini	Muqova 3

ИСПОЛЬЗУЙТЕ ЭТИ МАТЕРИАЛЫ

Малохат Усмонова. Игры на уроках русского языка при изучении наречий	49
Беккенбауэр Реймов. Использование метода компонентного анализа английских фразеологизмов, характеризующих эмоциональное состояние человека	50
Нилуфар Муллаахунова. Развитие речи узбекских школьников средствами произведений искусства на уроках русского языка как иностранного	52

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

Николай Ильин. Тема любви в лирике Чулпана	54
Феруза Иркабаева. Природный мир цикла М.А.Булгакова «Записки юного врача»	55
Нилуфархон Юлдашева. Проблемно-тематическое поле в рассказе Ильдара Абузарова «Троллейбус, идущий на восток»	56

НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Фахриддин Абдурахманов. Трансформационно-дистрибутивный метод как модель интерпретации семантики предложного падежа	58
Светлана Им. Основные подходы к исследованию агрессивного поведения	60
Шахзода Абдуллаева, Шахноза Алимова, Алишер Мусулмонов. Использование технологий флешмоба в высшем образовании	62
Музаффар Ходжаханов. Сопоставительный анализ терминов маркетинга в русском и узбекском языках	65
Хусниябону Рахимова. Особенности сравнительного выражения в русских пословицах со сравнительной степенью наречия	69
Сабохат Курбанова. Особенности семантики орнитологических образов в русской поэзии XVIII-XX веков	72
Гульноза Кодирова, Саодат Шониезова. Тенденции и вызовы в области когнитивной лингвистики в постмодернистской перспективе	73

ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ

Азиза Балтабаева. Читательская конференция как средство получения «серьезного Fun» на уроках литературы в иноязычных группах	75
Ферузахон Якубова. Внедрение технологии эдьютейнмента в образовательную систему как элемент успеха в обучении	76
Илина Сиддикова. Применение технологии сторителлинга на уроках литературы	78

ОБСУЖДАЕМ, СПОРИМ

Зулайхо Низомитдинова. Гендерные стереотипы в средствах массовой информации	80
---	----

TIL VA ADABIYOT

TA'LIMI

Я ПРЕПОДАВАНИЕ
ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING

jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosati qarori bilan Filologiya hamda Pedagogika fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari (PhD, DSc) asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashr.